

RANĚ STŘEDOVĚKÉ NÁKONČÍ OPASKU Z HRADSKA U MŠENA, OKR. MĚLNÍK

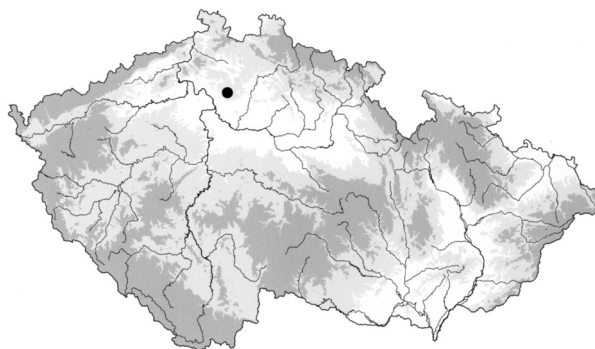
Michal Lutovský

Soliterní nálezy „detektorového původu“ patří dnes k častým objektům archeologického zájmu a publikace. Jejich izolovanost a vytržení z kontextu sice většinou představují zásadní překážku pro překročení prahu pouhé publikované kuriozity, zároveň však i přes větší či menší míru nejistoty, která každý takovýto nález doprovází, jde o významné kamínky mozaiky, dokreslující nejen podobu konkrétní lokality, ale s výhradami i obecnější charakter příslušného období. Předmětem následujícího stručného sdělení je nález bronzového opaskového kování učiněný v roce 2013 údajně v areálu hradiště v Hradsku (k. ú. Sedlec u Mšena, okr. Mělník), známé opevněné výšinné lokalitě severního Mělnicka (*obr. 1; 2*).¹

Hradiště o rozloze asi 9,3 ha leží na výrazně vyčleněném a s okolní krajinou jen úzkou šíjí spojeném výběžku náhorní planiny. Údolí říčky Pšovky převyšuje plocha hradiště místy až o 100 m. Lokalita je po archeologické stránce známá už od první poloviny 19. století (nejstarší zmínka asi u Václava Krolmuse k roku 1820 – cf. *Sklenář 1992, 225; týž 2012, 37*), prvním významným objevem byl náhodný nález dvou zdeformovaných raně středověkých železných přileb v roce 1891 (*Píč 1893, 11*). Podstatné informace ovšem přinesl až výzkum Miloše Šolla v letech 1965–1974 (souhrnně *Šolle 1977; týž 1978; týž 1998*). Nejstarší identifikované stopy lidské přítomnosti v této strategicky významné poloze pocházejí již z mladší a pozdní doby kamenné, výšinné sídliště tu stálo i v době únětické kultury. První prokazatelné opevnění v podobě palisády vymezilo v části plošiny sídliště mladší až pozdní doby bronzové, sporadické nálezy lze datovat i do období halštatského. Jednoznačné využití celého přírodou vymezeného útvaru patří až ranému středověku, kdy dvě postupně budované hradební linie přešly přístupovou šíjí. Nejstarší osídlení v rámci raného středověku náleží 9. století, kam patří i vybudování vnější hradby. Mladší, vnitřní hradba byla předběžně datována až do poloviny 11. století (*Šolle 1978, 347*), v úvahu je dnes ale samozřejmě nutné brát i možný posun k počátkům 11. století, ba možná i níže, v závislosti na postupném přehodnocování chronologie keramické produkce 10. a 11. věku. Ostatně vysvětlení stavby mohutného šíjového opevnění chránícího téměř desetihektarovou plochu v době po polovině 11. století není právě jednoduché. Každopádně po většinu mladší doby hradištní je část plochy chráněné opevněním poměrně výrazně osídlena, vedle sídlištních struktur je tu i vyčleněný sakrální okrsek s kostelem a pohřebištěm (podrobně *Šolle 1978*).

Popis nálezu

Fragment bronzového jazykovitého nákončí zakončeného ve spodní části trojlístkem. Na přední straně je předmět zdoben dvěma řadami pletencového motivu s očky, jednotlivé výběžky trojlístkovitého zakončení jsou zvýrazněny důlkem, zadní strana je hladká. Na spodní části pletenců a na spodním okraji nákončí jsou patrné zbytky zlacení (?). Horní část nákončí chybí, v místě odlomení byl předmět zabroušen a k jeho druhotnému použití posloužily dva drobné kruhové otvory, svrchní menší a spodní větší; v okolí horního otvoru jsou z obou stran stopy rzi. Nákončí je ve spodní části mírně deformováno – ohnuto vzad. Rozměry: výška 26 mm, max. šířka 18 mm, šířka trojlístku 9 mm, síla 2 mm. Průměry druhotně proražených otvorů – horní cca 1,5 mm, spodní cca 2 mm. *Obr. 3*.

Obr. 1. Hradsko u Mšena. Poloha lokality na mapě ČR

¹ Za zprostředkování nálezu k dokumentaci a studiu patří dík Jiřímu Waldhauserovi.

Obr. 2. Hradsko u Mšena. Foto M. Špelda

Obr. 3. Hradsko u Mšena. Nákončí opaska. Na fotografiích zvětšeno. Kresba I. Vajglová, foto M. Lutovský

Nákončí opaska bylo zhotoveno v 9. století, kam lze – na základě asi nejznámější analogie z hrobu č. 120 na Staré Kouřimi (obr. 4:1; Solle 1966, 69–73, 269–270, tab. XXV) – s jistotou datovat jeho výrobu a import do Čech. Předmět totiž patrně patří, byť s určitou rezervou, k franským výrobkům (souhrnně k nim Profantová 2011, k předmětnému typu kování s. 79 a obr. 9 na s. 87). Na druhou stranu nedovoluje ovšem stav dochování našeho exempláře ani jednoznačné odmítnutí domácí výroby jakožto napodobeniny honosného importovaného zboží. Oproti staro-

kouřimské analogii vykazuje ostatně menší odlišnosti, a to jak v utváření vlastního pletencového motivu, tak ve výzdobě trojlístkového zakončení.

K nejstaršímu horizontu raně středověkého osídlení Hradska, tedy středohradištní periodě, archeologizaci předmětu přiřadit asi nelze, na jeho dnešním stavu se podepsalo bezesporu dlouhé přebývání v živé kultuře. Kování sice mohlo být užíváno v rámci opevněného areálu Hradska již od 9. století, předmět ovšem sloužil jistě i dále, otázkou je ale pochopení jeho funkce, případně schopnost poškozeného předmětu tuto funkci plnit. Poté, co se z předmětu odlomil rámeček s nýty sloužící k uchycení na řemení, bylo kování v místě lomu zabroušeno a k podkladu přichyceno prostřednictvím dvou nově proražených otvorů (snad pomocí železných nýtek či drátků). Takto upravený předmět se do země mohl dostat kdykoli v mladší době hradištní, 10. stoletím počínaje. Datovací schopnosti druhotně upraveného

Obr. 4. Přezka a nákončí ze Staré Kouřimi (1) a fragment nákončí ze Žatce (2). Podle M. Šolla a P. Čecha

nákončí jsou mizivé, jeho užívání se může v podstatě překrývat s celou šíří raně středověkého osídlení Hradska.

Představované nákončí není jediným soliterním předmětem v poslední době na Hradsku nalezeným – připomeňme v roce 2007 nalezenou průvlečku s prodlouženým krčkem z 9. století (Profantová 2010) a údajně i ojedinělá kování avarského původu, bohužel blíže nespecifikovaná (zmínka o. c., 173). Bronzové ozdoby opasku byly oblíbeny v širokém chronologickém úseku, kdy ponejprv sloužily jako funkční, okrasná i symbolická součást opasků, jakožto skromnější ozdoba však byly užívány i dlouho za zenitem své původní krásy, mnohdy již mimo souvislost s opaskem; vedle zde prezentovaného nákončí z Hradska je kupříkladu možno uvést známé provrtané a jako závěsek sloužící nákončí z pražské Šárky (Sláma 1988, 57, obr. 22:3 na s. 58), případně jako – podle polohy v hrobě – součást náhrdelníku sloužící pozlacené opaskové kování z hrobu 133 na pohřebišti v Kaníně (poloha II; Mařík 2009, 90, tab. 42:14).

Každopádně nákončí z Hradska svou funkci ztratilo dávno předtím, než se dostalo do země, zlomený a druhotně provrtaný předmět nemusel ani plnit zrovna estetickou roli. Nemohl si ale předmět ponechat něco ze svého původního významu? V této souvislosti lze upozornit na další analogii, možná ještě pozoruhodnější, než je tomu v případě inventáře jednoho z honosných hrobů starokouřimských. Na hradišti v Žatci, v areálu usedlosti z konce 10. století, která se nacházela poblíž knížecího dvorce, bylo nalezeno téměř analogické kování (s odchylkami, jež jej výrazně přibližují kouřimskému exempláři) s velmi podobnou druhotnou úpravou (Čech 2004, 66). Má rovněž odlomený rámeček s nýty a ve spodní části provrtaný otvor (obr. 4:2). Na vyšší status žatecké usedlosti ukazuje snad i drobný rovnoramenný křížek považovaný s výhradami za knižní kování a pozlacená záušnice. Koneckonců ani mladohradištní osídlení Hradska jistě nelze považovat za běžné venkovské sídliště.

LITERATURA

- Čech, P. 2004: Žatec v raném středověku (6.–počátek 13. století). In: Holodňák, P. – Ebelová, I. (edd.), Žatec. Praha, 54–114.
- Mařík, J. 2009: Libická sídelní aglomerace a její zázemí v raném středověku. Dissertationes archaeologicae Brunenses/Pragensesque 7. Praha.
- Piř, J. L. 1893: Archaeologický výzkum ve středních Čechách. Praha.
- Profantová, N. 2010: Bronzové kování z Hradska u Mšena, Confluens/Vlastivědný sborník Mělnicka 7, 167–178.
- Profantová, N. 2011: Karolinské importy a jejich napodobování v Čechách, případně na Moravě (konec 8.–10. století). In: Turčan, V. (ed.), Karolínska kultura a Slovensko. Sborník Slovenského národného múzea. Archeológia – Supplementum 4. Bratislava, 71–104.
- Sklenář, K. 1992: Archeologické nálezy v Čechách do roku 1870. Prehistorie a protohistorie. Praha.
- Sklenář, K. 2012: Václav Krolmus. Život a dílo archeologa romantika. Roudnice nad Labem – Mladá Boleslav.
- Sláma, J. 1988: Střední Čechy v raném středověku III. Archeologie o počátcích přemyslovského státu. Praehistorica 14. Praha.
- Šolle, M. 1966: Stará Kouřim a projevy velkomoravské hmotné kultury v Čechách. Praha.
- Šolle, M. 1977: Hradsko u Mšena. Část I. Od pravěku do doby slovanské a otázka Canburgu franckých letopisů, Památky archeologické 68, 323–393.

Šolle, M. 1978: Hradsko u Mšena. Část II. Osídlení v časném středověku 11.–13. století, *Památky archeologické* 69, 344–395.

Šolle, M. 1998: Hradsko na Kokořínsku – Canburg franckých analů. Praha.

AN EARLY MEDIEVAL BELT STRAP END FROM THE HILLFORT OF HRADSKO U MŠENA, MĚLNÍK DISTRICT

The bronze belt strap end was found with the help of a metal detector within the hillfort of Hradsko whose occupation is documented in the time period from the 9th to the 12th centuries. It appears to be a Frankish import manufactured in the 9th century, however, it probably entered the country somewhat later. The upper part of the strap end is missing. The fracture was ground and a secondary use of the object was possible thanks to two small openings. Its 9th century analogy is known from the hillfort of Stará Kouřim. Another similar strap end, which is also fragmentarily preserved and was probably deposited in a grave at the end of the 10th century, is known from the hillfort of Žatec.

Fig. 1. Hradsko u Mšena. Location of the site on a map of the Czech Republic

Fig. 2. Hradsko u Mšena in an aerial picture

Fig. 3. Hradsko u Mšena. Belt strap end. Magnified in the photographs

Fig. 4. A buckle and a strap end from Stará Kouřim (1) and a fragment of a strap end from Žatec (2)